

Original Article

The Balance of "Benefit and Harm" As a Basis for Individual Autonomy Violations During Health Crises

Hassan Mohseni¹, Neda Hamekanmorad²

ABSTRACT

A correct understanding of the necessity and principles of enacting any law is a prerequisite for correct legislation. Elucidating and clarifying the principles and philosophy of enacting regulations, not only delineates their legal validity and substantive richness but also fosters broader public acceptance of those regulations. Therefore, the study and investigation of the theoretical and intellectual foundations from which legal doctrine and regulations have gained their validity can be one of the main areas of research. The principle of full protection of individual autonomy is sometimes violated due to expediency, including in situations where health crises occur and public health is threatened. The main subject of this research is on what legal reasoning, based on what criteria, and to what extent, legal logic tolerates and can consider it permissible to violate the individual autonomy. In conducting this research, library and online sources beside analysis of collected data were used. While accepting full support for individual autonomy as a fundamental principle, several philosophical theories, while addressing the prioritization of human individuality preservation, have recognized the occurrence of harm to others as a factor in prescribing the violation of this principle. Most of the theories presented in this study believe that although there is always a degree of benefit and harm in every social action and reaction, in general, the benefit of individuals is marginalized where it involves harm to others, and legal mechanisms allow to limit their independence in order to ensure the collective benefit. In times of health crises, governments are forced to take measures such as compulsory vaccination, quarantine, and travel restrictions in order to control and improve the health of society, which conflict with the individual autonomy and the freedom to choose whether to accept or reject these measures. The main focus of this research is on why and how these restrictions are imposed from a legal perspective, and on what basis and justification governments and legislative authorities are able to violate the most fundamental human right, namely their independence. Concentrating on the balance of "Benefit and Harm" as a turning point and a basis for the possibility of imposing restrictions on individual freedom, this article proposes and examines theories that are capable of providing a logical response to such conflicts and will be used in a legal context in order to provide a scale for accepting the possibility of violating individuals autonomy and government intervention in their autonomy in the context of the spread of widespread diseases. Accordingly, this important question has been answered: whether the concept of benefit and harm and establishing a balance between these two can be an acceptable basis for imposing and applying restrictions on individual autonomy? The principles that have been examined in this study to accept the possibility of imposing restrictions on individual autonomy during health crises include: first,

How to Cite: Mohseni, Hassan, Hamekanmorad, Neda, "The Balance of "Benefit and Harm" As a Basis for Individual Autonomy Violations During Health Crises", *Legal Research*, Vol. 28, No. 111, 2025, pp:57-72.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2025.234378.2653>

Received: 17/01/2024-Accepted: 14/05/2025

1. Professor of Law, Faculty of Law & Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran
Corresponding Author Email: hmohseny@ut.ac.ir

2. L.L.M, Faculty of Law & Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

harm prevention has been explained in the form of three theories: the Harm Principle (John Stuart Mill), Negative Liberty (Isaiah Berlin), and the "La Zarar" rule (jurisprudential rule). Despite the different perspectives of each of these theories, the need to avoid harm to individuals is a major obstacle to individual freedom. This view is also supported by even the most ardent defenders of individual freedom. Incidentally, preventing harm to others is essential to ensure the freedom of all. Second: the theory of Patriarchy; According to this theory, the government, as a representative of society, has the authority to make decisions on behalf of the individuals in society, taking into account their interests and aiming harm prevention, and effectively replacing their freedom and will. Third, the right to health is a multi-layered concept consisting of different levels, which can balance its various functions and effects. The fourth theory of public interest includes the theory of Social Dilemma (Robin Dawes), which, using this psychological model, can be used to introduce a basis for preferring collective interest over individual personal interest, meaning that securing collective interest is equal to securing the interest of all individuals, and also the General Will (Jean-Jacques Rousseau), in which everyone, by obeying the law that expresses the general will, follows his own reason and his true will, and following his own reason and will means being free, which ultimately leads the authors to believe that the only factor which can limit the independence and freedom of individuals and their interests is preventing harm to others or attracting a general benefit. Thus, the balance between benefit and harm, that is, sacrificing the individual interest in exchange for preventing harm or attracting a collective benefit, is the same balance point that governments must adhere to balance the conflict between the rights of individuals and have permission to violate the independence of individuals. Therefore, it can be concluded that any factor that prevents the establishment of a balance between the benefit of exercising individual autonomy and the harm resulting from restricting it, and in return, the harm resulting from exercising individual autonomy for society and the benefit resulting from imposing restrictions for society, in fact means that the violation of individual autonomy and independence lacks legal justification, and this thin line must be carefully drawn to achieve a point of equilibrium and balance between benefit and harm in a legal context.

KeyWords: Harm, Collective Benefit, Theoretical Foundations, Conflict of Rights.

موازنه «نفع و ضرر» مبنای نقض استقلال فردی در زمان بحران‌های بهداشتی

حسن محسنی^۱، ندا همکان‌مراد^۲

چکیده

قواعد و اصول حقوقی ضرورتاً مبتنی بر یک نظام فکری و فلسفی، صرف‌نظر از خصوصیت‌های نظام‌های حقوقی و قانونی شکل می‌گیرند و منطق حقوقی و همچنین عقل متعارف مبتنی بر همان زمینه‌های فکری و فلسفی آنها را می‌پذیرد. بنابراین مطالعه و بررسی مبانی و زمینه‌های پدیده‌های حقوقی می‌تواند یکی از مهم‌ترین حوزه‌های پژوهش‌های حقوقی را به خود اختصاص دهد. اگر بپذیریم که نظام‌های حقوقی باید وضع محدودیت بر استقلال فردی را در زمان بحران‌های بهداشتی در جهت حفظ سلامت و نظم عمومی قانونی‌سازی کنند، لازم است مبانی نظری و فلسفی پذیرش این ضرورت مورد مطالعه و تبیین قرار گیرد. بنابراین در مقاله حاضر به محوریت موازنه «نفع و ضرر» به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین مبانی پذیرش وضع محدودیت بر استقلال فردی در شرایط مورد مطالعه پرداخته خواهد شد که اثبات می‌کند مبنای نقض استقلال افراد در مواجهه با بحران‌ها جلب نفع عمومی و دفع ضرر جمعی است؛ به این معنا که آنچه نظام‌های حقوقی را مجبور به پذیرش تحدید استقلال فردی می‌کند، همواره دفع ضرر یا جلب منفعتی بزرگ‌تر از رعایت استقلال فردی براساس منطق حقوقی است؛ ضمن آنکه هر نفعی همواره با میزانی از ضرر همراه است و نقطه تعادل میان این دو همان جایی است که ورود به استقلال افراد را موجه می‌کند.

کلید واژگان: ضرر، نفع جمعی، مبانی نظری، تعارض حقوق.

استناد به این مقاله: محسنی، حسن، همکان‌مراد، ندا، «موازنه «نفع و ضرر» مبنای نقض استقلال فردی در زمان بحران‌های بهداشتی»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره ۲۸، شماره ۱۱۱، مهر ۱۴۰۴، صص: ۵۷-۷۲.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2025.234378.2653>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۲۷ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۴

۱. استاد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

ایمیل نویسنده مسئول: hmohseny@ut.ac.ir

۲. کارشناس ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

درک درست از ضرورت و مبنای لزوم وضع هر قانون لازمه قانون‌گذاری صحیح است. تبیین و تنویر مبنای و فلسفه وضع مقررات قانونی علاوه بر اینکه اعتبار و غنای حقوقی آن مقررات را مشخص می‌کند، سبب می‌شود آن مقررات از سوی مردم با اقبال و پذیرش بیشتری مواجه شود.

از سوی دیگر حدود و ثغور قلمرو دخالت دولت‌ها در حوزه‌های فردی همواره یکی از بحث‌های مهم فلسفی در علم حقوق، سیاست و حتی اخلاق بوده است. همین واقعیت اندیشمندان را وادار به تفکر و نظریه‌پردازی در مورد این موضوع کرده است که چه عامل یا عواملی می‌تواند به دولت‌ها و قدرت حاکمه این اجازه را بدهد که در حوزه‌های خصوصی افراد، که شامل یکی از حمایت‌شده‌ترین حقوق بنیادین بشر است، مداخله کنند. دولت‌ها در زمان بروز بحران‌های بهداشتی در جهت کنترل و بهبود سلامت جامعه ناچار به انجام اقداماتی از جمله واکسیناسیون اجباری، قرنطینه و وضع محدودیت در سفرها می‌شوند که با استقلال فردی افراد و لزوم انتخاب آزادانه آنها در پذیرش یا عدم پذیرش این اقدامات در تعارض است. چرایی و چگونگی وضع این محدودیت‌ها از رویکرد حقوقی و اینکه دولت‌ها و مراجع تقنین از نقطه‌نظر نظام‌های حقوقی با تکیه بر چه مبنا و توجیهی به نقض اصیل‌ترین حق بشر یعنی استقلال ایشان قادرند، محور اصلی این پژوهش است.

مقاله حاضر با محوریت موازنه «نفع و ضرر» به‌عنوان نقطه عطف و ترسیم‌کننده مبنای امکان وضع محدودیت بر آزادی افراد به طرح و بررسی نظریاتی می‌پردازد که قادر به ارائه پاسخی منطقی به این‌گونه تعارضات‌اند و در یک بستر حقوقی به کار گرفته خواهند شد تا بتوان مقیاسی برای پذیرش امکان نقض استقلال فردی و مداخله دولت‌ها در خودآیینی ایشان در شرایط گسترش بیماری‌های فراگیر ارائه کند. بر این اساس، در ادامه ذیل چهار عنوان اصل ورود ضرر، پدرسالاری، حق بر سلامت و منافع عمومی و بهره‌گیری از نظریه‌های مرتبط به این سؤال مهم پاسخ داده خواهد شد که آیا مفهوم نفع و ضرر و برقراری تعادل میان این دو می‌تواند مبنایی قابل قبول در وضع و اعمال محدودیت بر استقلال افراد باشد.

۱. ورود ضرر

بسیاری از اندیشمندان در نظریات خود به مفهوم ضرر به‌عنوان عامل تعیین‌کننده حدود آزادی افراد توجه داشته‌اند. نظریه اصل ضرر درست به همان معنایی که امانوئل کانت، فیلسوف آلمانی، بیان داشته است، معیار نسبتاً دقیقی در ایجاد موازنه میان نفع و ضرر فردی و جمعی ارائه می‌کند.

می‌توان گفت صرف‌نظر از تعریف و مصادیق ضرر این مفهوم می‌تواند به‌عنوان مانعی قدرتمند در مقابل آزادی فردی و لزوم احترام به آن قد علم کند. بر این اساس، ذیل چهار عنوان به اثبات این مهم، که ضرر و امکان ورود آن به دیگران نقطه‌ای است که با توسل به آن می‌توان مجوزی بر سلب آزادی دیگران یافت، پرداخته خواهد شد.

۱.۱. نظریه جان استوارت میل

نظریه «اصل ضرر»^۱ که طرح آن ناشی از دغدغه دیرین اندیشمندان در باب حد و مرز قلمرو دخالت دولت‌ها به‌خصوص در جوامع لیبرال بوده است رساله جان استوارت میل^۲ تحت‌عنوان «درباره آزادی»^۳ بر یک اصل بسیار ساده تمرکز دارد؛

^۱. Harm Principle.

^۲. John Stuart Mill, 1873- 1806.

^۳. On Liberty, 1859.

اصلی که حاکم مطلق بر رفتار جامعه و فرد است. براساس این اصل، چه از طریق اجبار و چه از راه نظارت یا با بهره گرفتن از نیروی جسمانی در مجازات‌های قانونی و چه با استفاده از اجبار اخلاقی افکار عمومی نمی‌توان افراد را الزام به کاری کرد.^۱

او همواره از هم‌رنگی بی‌چون و چرا با جامعه و تعصب‌ورزی‌های جمعی ناخوشنود بود و آن را استبداد اکثریت^۲ می‌نامید.^۳ براساس این نظریه، آنچه فرمانروای بی‌چون و چراست، خواست فردی افراد جامعه است. بنابراین لازم است جایگاه دولت در مداخله در حقوق بنیادین افراد به حداقل ممکن کاهش یابد. باین حال او در کنار اصل اولیه آزادی به اصل ثانوی ضرر توجه دارد، او می‌پذیرد که آزادی عمل اشخاص نباید موجب ضرر به دیگران شود^۴ و در راستای رفع این تعارض تنها عاملی را که مبتنی بر آن می‌توان برخلاف خواست و اراده فردی بر وی اعمال قدرت کرد «آسیب رساندن به دیگران» معرفی می‌کند؛ درست مانند اصل حق ذاتی کانت که بر این باورست آزادی تا آنجا که با آزادی هر فرد دیگر برخورد پیدا نکند، حق ذاتی هر فرد انسانی است.^۵

در نتیجه در این دیدگاه عامل «عدم ورود ضرر به دیگران» می‌تواند مجوزی برای مداخله دولت‌ها در حقوق افراد باشد. نکته مهم در این اصل توجه ضرر به دیگران^۶ است، بنابراین کنش‌های افراد حتی در صورتی که برای خودشان زیان‌بار باشد^۷ نمی‌تواند مشمول این اصل قرار گیرد. یعنی در این دیدگاه اصل ضرر به‌عنوان تنها عامل محدودکننده آزادی افراد و توجیه‌کننده مداخله دولت، مشروط به آسیب رساندن به غیر است.

طبق این نگاه ضدپدرسالارانه^۸ دولت‌ها نمی‌توانند افراد را در جهت احتراز از آسیب و ضرر یا جلب منافع به عملی اجبار کنند. میل بر این باور است تنها هدفی که می‌توان به‌خاطر آن به‌درستی بر هریک از اعضای جامعه متمدن، علی‌رغم خواست آنها اعمال قدرت کرد، جلوگیری از زیان رساندن به دیگران است. از نظر او، خیر خود افراد خواه فیزیکی یا اخلاقی توجیه کافی برای مداخله دولت نیست.^۹

در دیدگاه میل، آنچه در درجه اول اهمیت جای دارد، نه جامعه و نه فرهنگ و نه ارزش‌های اعتقادی، بلکه خودآیینی و آزادی فردی و در نهایت خودشکوفایی^{۱۰} است و اتفاقاً اصل «ضرر به دیگران» به‌عنوان یگانه عامل محدودکننده آزادی افراد دقیقاً در راستای تأکید بر آزادی برای همگان است به‌شکلی که با تعریف این عامل محدودکننده درصد تأمین حداکثر آزادی برای همگان بدون مزاحمت دیگران و همچنین حداکثر آزادی در تصمیم‌گیری درمورد خویشتن است.

۱. جوادی، محسن و سید محمد حسینی سورکی، «جان استوارت میل و یگانه اصل محدودکننده آزادی»، نشریه علوم سیاسی، دوره ۲۰، شماره ۷۸، ۱۳۹۶، ص ۱۱۲.

۲. Tyranny of the Majority.

۳. Mill. John O. *On Liberty and Other Essays*. London: Oxford University Press, 1998, P 76.

۴. حدادزاده شکبیا، علی، «ارتقا کیفی رفاه اجتماعی جامعه ایرانی در پرتو مدیریت تعارض منافع با تکیه بر مطالعه فقه امامیه و اصل ضرر در نظام حقوقی غرب»، پژوهشنامه فقه اجتماعی، دوره ۹، شماره ۲، ۱۴۰۰، ص ۱۸۸.

۵. حسینی بهشتی، علیرضا و سمیه ملکی، «نسبت بین آزادی فردی و رفاه اجتماعی در اندیشه جان استوارت میل و آمارتیا سن»، دوفصلنامه پژوهش سیاست نظری، دوره ۱۶، شماره ۲۹، ۱۴۰۰، ص ۱۰۵.

۶. Other-Regarding Acts.

۷. Self-Regarding Acts.

۸. Anti-Paternalistic.

۹. جعفرزاده، یوسف و نصراله امین کلپیر، «دخالت دولت در حریم خصوصی افراد در حقوق شهروندی»، نشریه مطالعات حقوق شهروندی، شماره ۱۷، ۱۳۹۹، ص ۲۱۹.

۱۰. Self-Development.

۱.۲. نظریه آیزایا برلین

نظریه آزادی منفی^۱ حاصل مطالعات آیزایا برلین،^۲ فیلسوف لیبرال بریتانیایی، و بر این محور استوار است که لازمه آزادی افراد نبود محدودیت از سوی دیگران یا دولت است. در این دیدگاه فرد تا زمانی که دو شرط حداقلی را رعایت کند، باید از دخالت‌های نابجای دیگران و دولت در کارهایش مصون باشد. این دو شرط عبارت است از اینکه: نخست انتخاب فرد نباید متضمن ضرری برای دیگران باشد و دوم انتخاب او باید از روی درجه قابل قبولی از آگاهی و با قصد عقلانی باشد.^۳ براساس این نظریه، اگرچه آزادی و استقلال افراد در درجه اول اهمیت قرار دارد؛ اما تصمیمات فردی افراد مقید به دو شرط «ضرر نرساندن به دیگران» و «مبتنی بودن بر آگاهی» است که می‌تواند طیف گسترده‌ای از رفتارها را شامل شود. بنابراین لازمه استفاده حداکثری از آزادی فردی رعایت اصل عدم ضرر نرساندن به دیگران است.

پس آزادی منفی وضعیت چارچوب‌مندی است که هیچ مانع بیرونی سد راه اعمال حاکمیت فردی نشده و فرد از گزینه‌های بالقوه موجود در برابر خود فارغ از اینکه قصد استفاده از آن گزینه‌ها را داشته باشد یا نداشته باشد بهره‌مند شود.^۴ اما در این نظریه نیز آنچه محدوده نامحدود آزادی را مقید می‌کند، مفهوم ضرر است که به‌عنوان عاملی محکم آزادی افراد را مهار کرده و مانع آن می‌شود.

۱.۳. قاعده لاضرر^۵

در فقه اسلامی آزادی افراد نتیجه منطقی التزام به حرمت مال و عمل مسلمان است.^۶ همچنین با استفاده از اصل اباحه شخص مسلمان مباح است هر عملی که می‌خواهد انجام دهد و هیچ کس از قوای عمومی یا اشخاص خصوصی نمی‌تواند مانع اقدامات او گردد.^۷ باین حال یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های وارد شده بر این آزادی ضرر نرسیدن به دیگری است^۸ که در قاعده لاضرر به‌خوبی مورد توجه قرار گرفته است. بدون هیچ تردیدی لاضرر شامل امور وجودی شریعت می‌شود و هر حکمی که به‌واسطه وجود آن ضرری برای یکی از آحاد جامعه ایجاد کند، قاعده لاضرر آن را برمی‌دارد.^۹ اما شمولیت این قاعده بر امور عدمی که مصداق آن موضوع مورد بحث این پژوهش است، مورد مناقشه است که به‌نظر می‌رسد لاضرر احکام وجودی را در فرض ورود ضرر رفع می‌کند، همچنان‌که اگر از فقدان حکم عدم ضرری بر افراد وارد آید، آن را نیز

۱. آزادی منفی یعنی نبود قید بندها و مانع در انجام آزادانه تصمیمات خود در مقابل آزادی مثبت به معنای توانایی در انجام هر عملی که مورد نظر افراد است.

۲. Isaiah Berlin, 1909-1997.

۳. Mackenzie. C. *On Bodily Autonomy, Handbook of Phenomenology and Medicine*, Edited by: S. Kay Toombs, Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 2001, PP 418-419.

۴. سلطانی، اسحاق و رضا خراسانی، «طرح مفهوم آزادی منفی و نقد آن بر اساس مبانی قرآنی علامه طباطبایی»، *فصلنامه جستارهای سیاسی معاصر*، دوره ۱۳، شماره ۱، ۱۴۰۱، ص ۱۲۰.

۵. اصل فقهی «لاضرر و لاضرار فی الاسلام» که برآمده از داستان تاریخی سمره بن جندب است به‌طور روشن محدوده آزادی افراد را «ضرر نرساندن به حقوق دیگران» بیان می‌کند.

۶. مصطفوی، سید کاظم، *قواعد فقه*، تهران: میزان، ۱۳۹۳، ص ۱۰۱.

۷. حدادزاده، پیشین، ص ۱۹۰.

۸. کلینی، محمد بن یعقوب، *الکافی*، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ه. ق، ص ۲۹۲.

۹. شریفی، مصطفی، محمدتقی قبولی درافشان و محمدرضا علمی سولای، «امکان سنجی تمسک به قاعده لاضرر به‌عنوان مبنای خیار غبن؛ با تأکید بر شمولیت لاضرر در امور عدمی»، *فصلنامه تحقیقات حقوقی*، دوره ۲۴، شماره ۹۶، ۱۴۰۰، ص ۱۹۹.

رفع خواهد کرد.^۱ قاعده لاضرر بی‌شک ضرر موجود را رد می‌کند، اما آیا در اموری که عدم انجام آن سبب ضرر شود نیز الزام ایجاد می‌کند؟ به نظر می‌رسد قاعده لاضرر اطلاق دارد و در هر دو شکل حاکم است. توجیه حکومت قاعده لاضرر بر احکام عدمی یا عدم حکم از آنجاست که اگر وظیفه‌ای برعهده کسی باشد، او نه‌تنها مسئول آثار کارهایی است که در ارتباط با مسئولیت خود انجام می‌دهد، بلکه مسئول ترک فعل‌های خود نیز است و این مسئولیت مورد قبول همه نظام‌های حقوقی است و مخصوصاً وقتی شارع خداوند است، نمی‌توان پذیرفت که در بخش مهمی از حقوق مردم، وضع قانون نکرده باشد.^۲ بنا به آنچه به اختصار بیان شد، می‌توان نتیجه گرفت قاعده لاضرر در جهت پذیرش امکان نقض استقلال فردی باهدف تأمین منفعت جمعی دارای زمینه‌های محکمی است و در حوزه‌هایی که از عدم فعل افراد نیز ضرری حاصل گردد، حاکم است.

با بررسی سه نظریه‌ای که هر یک به‌نحو و از زاویه دیدی متفاوت موضوع ضرر به دیگری را محور اعمال محدودیت بر آزادی افراد معرفی کردند، می‌توان نتیجه گرفت اگرچه در حوزه مسائل بهداشتی و درمانی، که ارتباط مستقیمی با تمامیت جسمانی افراد دارد، خودآیینی و استقلال دارای جایگاه والا و غیرقابل خدشه‌ای است، اما از منظر فلسفی، اصل استقلال اراده، که لازمه اصل اخلاقی بروز رضایت آگاهانه در درمان است، به‌طور مطلق و کلی در جامعه قابل اجرا نیست؛ چراکه آزادی هرکس با آزادی دیگران قابل جمع می‌شود.^۳ به‌خصوص که در حوزه سلامت و مسائل بهداشتی ضرر مورد نظر از نوع ضرر جسمی و در برخی موارد غیرقابل جبران خواهد بود. از این‌رو مطابق با نظریات مطرح‌شده، لزوم اجتناب از ورود ضرر به افراد مانعی بزرگ بر سر راه آزادی افراد است و این نظر حتی توسط سرسخت‌ترین مدافعان آزادی فردی نیز مورد تأیید است و اتفاقاً جلوگیری از ورود ضرر به دیگران در راستای تأمین آزادی همگان ضروری است.

۲. پدرسالاری^۴

پترنالیسم به معنای «همچون پدر رفتار کردن» و «رفتار قیم‌مآبانه پدر نسبت به فرزندان خویش» است که رفته‌رفته این در خصوص اختیارات و اعمال دولت‌ها به عرصه علم حقوق و سیاست ورود پیدا کرده است. رویکردی دیگر که از نگاه آن می‌توان به موضوع نفع و ضرر و رابطه آن با تحدید آزادی و به‌طور خاص حریم خصوصی افراد پرداخت، نظریه پدرسالاری است.

یکی از اصولی که دخالت دولت‌ها و اعمال محدودیت بر آزادی شهروندان را توجیه می‌کند، نظریه پدرسالاری است. آموزه و اصل پدرسالاری این اجازه را به دولت می‌دهد تا با هدف دور نگه‌داشتن شهروندان از آسیب و زیان یا با هدف رسیدن آنها به خیر و رفاه بیشتر به‌شکل مصلحت‌اندیشانه‌ای آزادی و خودمختاری‌شان را سلب یا محدود کند.^۵ برخلاف آنچه در اصل ضرر گفته شد، در این نظریه دولت‌ها با هدف اجتناب از آسیب و ضرر شهروندان به خود نیز آزادی آنان را سلب یا محدود می‌کنند. بنابراین در این نظریه دولت‌ها با رویکردی قیم‌مآبانه نه فقط در شرایطی که

۱. انصاری، مرتضی ابن محمد امین، *المکاسب*، جلد ۵، قم: دهقانی، ۱۳۷۲، ص ۳۷۳.

۲. بهرامی احمدی، حمید، «آیا قاعده لاضرر بر احکام عدمی حکومت دارد؟»، *پژوهش‌نامه حقوق اسلامی*، دوره ۱۰، شماره ۱، ۱۳۸۸، ص ۲۷.

۳. Kant, Immanuel, "Idea for a Universal History with a Cosmopolitan purpose", in R. Geuss and Q. Skinner (eds.). *Kant: Political Writings*, Cambridge University Press, 1989, P 45.

۴. Paternalism

۵. Zalta, Edward. N. (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2016, Available at: <http://plato.stanford.edu/archives/sum2016/entries/paternalism/>.

امکان ضرر به دیگری وجود دارد، بلکه در شرایطی که امکان ضرر به خویشتن نیز وجود دارد، خود را محق به ورود و دخالت می‌داند. در مواردی در تعریف پدرسالاری حقوقی گامی فراتر برداشته شده و آن را عملکردی قانونی معرفی کرده‌اند که نه تنها می‌کوشد افراد را از آسیب رساندن به خود بازدارد، بلکه حتی آنها را در جهت سود رساندن به خود مجبور می‌کند.^۱ قانون پدرسالارانه مردم را در برابر ضرر زدن به خودشان حمایت می‌کند؛ به این ترتیب که سلامتی و آسایش آنها را بر آزادی عملشان ترجیح می‌دهد.^۲ طرفداران پدرسالاری منافع مردم از جمله زندگی، سلامتی و آسایش را بر آزادی‌شان ترجیح می‌دهند. این عقیده را این گونه می‌توان تفسیر کرد که از آنجاکه همه انسان‌ها یک هدف غایی دارند، مقاصد همه انسان‌های عقلایی به ضرورت باید با الگویی واحد و هماهنگ و کلی انطباق پذیر باشد. این الگو را برخی از مردم بهتر و روشن‌تر از دیگران می‌توانند دریابند و چون همه مردم سرانجام باید به این مرحله از کمال برسند، بر حسب طبیعت یکسان و مشترک خود از قوانین عقلایی پیروی خواهند کرد. بدین گونه در همان حال که پیرو قانون‌اند، به آزادی کامل دست خواهند یافت.^۳

بر اساس این نظریه، دولت به عنوان نماینده جامعه این اختیار را با نظر گرفتن مصلحت افراد جامعه و با هدف دفع ضرر به جای آنان تصمیم‌گیری کند و عملاً جایگزین آزادی و اراده ایشان گردد. البته این واقعیت را باید در نظر داشت که در حال حاضر جوامع در عرصه مسائل بهداشتی و پزشکی در حال عبور از این نظریه‌اند و اصل احترام به استقلال به عنوان اصل محترم و قابل ستایش برای کاهش نوعی از پدرسالاری، که در جنگ جهانی دوم موجب فریب یا اجبار عمومی برای شرکت در یک آزمایش فراگیر شد، تلاش می‌کنند.^۴ در حال حاضر پزشک موظف است اطلاعات لازم در خصوص بیماری و درمان و سایر مداخلات پزشکی را در اختیار فرد قرار دهد و تابع تصمیم او باشد. در این راستا، انجمن بهبود خدمات حمایتی فدراسیون‌های مستقل^۵ بر احترام بر تصمیم بیماران و والدین آنان (در خصوص کودکان) تأکید دارد. از این رو می‌توان نتیجه گرفت این نظریه حداقل در عرصه مسائل پزشکی و بهداشتی روبه‌افول است و نه فقط پزشک و کادر درمان، بلکه هیچ نهاد دیگری در حوزه انتخاب گزینه‌های پزشکی و درمانی نمی‌تواند نقشی قیم‌آبانه ایفا کند و جایگزین اراده افراد شود. باین حال، حتی در این نگرش تندرو نیز دولت‌ها از این نقش قیم‌آبانه خود فقط با وجود یک ضرر و در جهت دفع آن می‌توانند استفاده کنند.

۳. حق بر سلامت^۶

حق بر سلامت به عنوان حقی شناخته شده در بسیاری از اسناد حقوقی مورد تأکید قرار گرفته است. این اسناد ضمن شناسایی حق بر سلامت مواد خود را به گونه‌ای تنظیم و تدوین کرده‌اند که بیانگر این حقیقت آشکار است که تأمین این حق و نفع جامعه مستلزم پیروی از قواعد و تنظیم سازوکارهایی است که بخشی از آن پیش‌بینی امکان وضع محدودیت‌ها

۱. مورواتر، توماس، *فلسفه حقوق (مبانی و کارکردها)*، ترجمه بهروز جندقی، تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول، ۱۳۸۷، ص ۱۷۶.

۲. رضایی زادفر، بهناز، «حریم خصوصی و نظریه پدرسالاری حقوقی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گیلان: دانشگاه گیلان، ۱۳۹۲، ص ۲۰.

۳. برلین، آیزایا، *چهار مقاله در باب آزادی*، ترجمه محمد علی موحد، تهران: خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۶۸، ص ۲۸۰.

۴. Saad, Toni C. "The history of autonomy in medicine from antiquity to principlism", *Medicine Health Care and Philosophy*, Volume 10, Issue 3, 2017, P 2.

۵. AIMS

۶. Right to Health

بر حریم خصوصی افراد در جهت تأمین حق بر سلامت همگانی است.

اساسنامه سازمان جهانی بهداشت^۱ در مقدمه خود سلامت را عبارت از «برخورداری از آسایش کامل جسمی، روانی و اجتماعی» و نه فقط نداشتن بیماری و نقص عضو تعریف می‌کند. همین مقدمه حکومت‌ها را مسئول حفظ سلامتی ملل خودشان معرفی می‌کند. این در حالی است که عنوان می‌کند دولت‌ها نمی‌توانند این مسئولیت را محقق کنند، مگر در سایه انجام اقدامات صحی و اجتماعی متناسب.

تقریباً در تمام اسناد حقوق بشری بین‌المللی نیز بر حق برخورداری از بالاترین استانداردهای ممکن بهداشتی تأکید شده است. از جمله مهم‌ترین آنان میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی^۲ است که بیان می‌کند سطح قابل قبولی از سلامت وجود دارد که هر فردی مستحق بهره‌مندی از آن است و نسبت به اوضاع و احوال می‌تواند متغیر باشد. بند دوم ماده ۱۲ این سند مقرر می‌دارد که به‌منظور تضمین حق فردی بر سلامت، دولت‌ها باید اقدامات لازم را برای تضمین «پیشگیری و درمان بیماری‌های همه‌گیر» انجام دهند.

در سال ۲۰۰۰ «نظریه عمومی شماره ۱۴^۳ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی» مبتنی بر ماده ۱۲ آن در بند ۸ اعلام می‌کند^۴ که حق بر سلامت به‌معنای سالم بودن نیست، بلکه به‌معنای دارا بودن آزادی در کنترل سلامت و جسم خود است.

این نظریه از سوی کمیته اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در خصوص این ماده و تفسیر بهره‌مندی از بالاترین استانداردهای سلامت جسمی و روحی به‌طور مفصل منتشر شده است و حق بر سلامت را متشکل از سطوح مختلفی معرفی می‌کند.

طبق بند ۳۳ نظریه عمومی شماره ۱۴ میثاق سطح اول^۵ از حق بر سلامت متضمن نوعی آزادی فردی است؛ به این معنا که هرکسی حق دارد از انجام آزمایش‌ها یا معالجات پزشکی اجباری^۶ بر جسم خویش ممانعت کند.

سطح دوم^۷ این حق به این معناست که دولت‌ها موظف‌اند اقدامات ضروری برای حمایت از حق بر سلامت مردم در برابر مداخله اشخاص ثالث را انجام دهند.^۸

^۱ اساسنامه سازمان جهانی بهداشت در ماده ۱ هدف خود را دستیابی مردم به بیشترین سطح سلامت ممکن بیان می‌کند. وظیفه اصلی این سازمان مبارزه با بیماری‌ها مخصوصاً بیماری‌های مسری شایع و ارتقای سلامت عمومی مردم جهان است. ایران با تصویب قانون اجازه الحاق دولت ایران به سازمان بهداشت جهانی در اول خرداد ماه ۱۳۲۷ به چهار سند ضمیمه تنظیم شده در کنفرانس بین‌المللی بهداشت متعهد شده است. این چهار سند عبارت‌اند از: سند نهایی کنفرانس بین‌المللی بهداشت، اساسنامه سازمان بهداشت جهانی، آیین‌نامه تأسیس کمیسیون موقت سازمان بهداشت جهانی، پروتکل مربوط به اداره بین‌المللی بهداشت عمومی.

^۲ این میثاق در ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ (برابر با ۲۵ آذر ۱۳۴۵) به تصویب سازمان ملل متحد رسیده و همچنین مجلس شورای ملی ایران در تاریخ ۱۷ اردیبهشت ۱۳۵۴ آن را مصوب کرده است.

^۳ General Comment No. 14 on the highest attainable standard of health, The Committee on Economic, Social and Cultural Rights, 2000, p 2.

^۴ Committee on Economic, Social and Cultural Rights Twenty-Second Session Geneva, 25 april-12 may 2000.

^۵ Obligations to Respect

^۶ Non-Consensual Medical Treatment

^۷ Obligations to Respect

^۸ عباسی، محمود، راحله رضایی و غزاله دهقانی، «مفهوم و جایگاه حق بر سلامت در نظام حقوقی ایران»، فصلنامه حقوق پزشکی، دوره ۸، شماره ۳۰، ۱۳۹۳، ص ۱۸۶.

سطح سوم^۱ از سلامت متضمن استحقاقات^۲ افراد است. انسان حق دارد که در محیط و جامعه‌ای سالم و امن زندگی کند؛ چراکه برخورداری از محیط زندگی و اجتماع سالم، لازمه رشد بالنده انسان است.^۳

بر این اساس، دولت‌ها مکلفاند با تعریف نظام کارآمد سلامت، که دربردارنده برنامه‌های جامع و کاربردی در راستای حمایت از سلامت جامع و ارتقا بهداشت عمومی و جلب منافع عمومی و دفع ضرر از جامعه است، گام بردارند.

این سطح‌بندی می‌تواند به حل و فصل تعارض حق بر سلامت در دو جایگاه حق بر سلامت افراد (سطح لزوم احترام به استقلال افراد در امر سلامت خود) و حق بر سلامت جامعه (سطح لزوم محافظت و اجرای حق بر سلامت برای همگان) کمک کند و با در نظر گرفتن حق بر سلامت به‌عنوان امری چندلایه بین کارکردها و آثار مختلفی که حق بر سلامت دارد تعادل برقرار کند. در سطح سوم از تعریف حق بر سلامت، می‌توان به این تحلیل رسید که اقدامات محدودکننده دولت‌ها در جهت دفع ضرر از سلامت افراد به‌عنوان سطحی از حق بر سلامت (محافظت از سلامت افراد جامعه) در مقابل حق ایشان بر انتخاب خودمختارانه روش‌های درمانی در زمان شیوع بیماری‌های فراگیر به‌عنوان سطح دیگری از حق بر سلامت دارای توجیه حقوقی است و از این ظرفیت می‌توان در جهت تقویت این نظریه، که اعمال محدودیت بر حریم خصوصی افراد در جهت کنترل بحران بهداشتی حادث شده دارای مبنای حقوقی است، استفاده کرد.

بنابراین اگر امکان ابتلا به بیماری و کاهش سطح سلامت عمومی را ضرر بدانیم دولت‌ها مکلفاند برای دفع این ضرر و حمایت از سلامت عمومی اقداماتی را انجام دهند که گاه در تعارض با آزادی و حریم خصوصی افراد قرار می‌گیرد؛ اما از آنجاکه دفع این ضرر برای دولت‌ها به‌عنوان یک تکلیف تعریف شده و در نتیجه ایجاد مسئولیت می‌کند در چنین موقعیتی حفظ سلامت عمومی به مثابه یک حق بنیادین یک وظیفه است.

۴. منافع عمومی

بحث منافع فردی و مصالح جمعی و تعارض میان آن دو سابقه‌ای غنی در ادبیات علوم انسانی و اجتماعی دارد.^۴ می‌توان منفعت عمومی را چیزی تعریف کرد که برای عموم اعضای جامعه ارزشمند و سودمند است و همگان امکان بهره‌مندی از آن را به‌طور بالقوه خواهند داشت.^۵ همچنین منافع عمومی را می‌توان اصلی‌ترین جزو دموکراسی و یکی از نتایج ارتقای جوامع مدنی و شکل‌گیری حکومت‌های دموکراتیک در عصر کنونی دانست.^۶

این نوشتار با بهره‌گیری از دو نظریه به بررسی این موضوع می‌پردازد که در موقعیت‌هایی ایجاد ضرر فردی در نهایت نفع تک‌تک افراد جامعه را تأمین می‌کند.

^۱. Obligations to Fulfil

^۲. Entitlements

^۳. جاوید، احسان و صابر نیاورانی، «قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین‌المللی حقوق بشر»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، دوره ۱۵، شماره ۴۱، ۱۳۹۳، ص ۵۲.

^۴. جوادی یگانه، محمدرضا و سید ضیا هاشمی، «نگاهی جدید به مناقشه فردگرایی و جمع‌گرایی در جامعه‌شناسی»، مجله نامه علوم اجتماعی، دوره ۱۶، شماره ۳۳، ۱۳۸۷، ص ۱۳۲.

^۵. Pia, Jeanne and Mifsude Bonnici. "Reflections on the Use of Data and Bodily Material of Deceased Person for Medical Research Under Belgain, Dutch and English Law", *European Journal of Comparative Law and Governance*, Volume 1, Issue 2, 2014, P 128.

^۶. میرشکاری، عباس و علیرضا فتاحی کتی لته، «امکان‌سنجی شناسایی جامعه به‌عنوان صاحب حق نسبت به حریم خصوصی درگذشتگان با مطالعه تطبیقی»، پژوهشنامه حقوق تطبیقی، دوره ۵، شماره ۲، ۱۴۰۰، ص ۲۵۱.

۴.۱. دوراهی اجتماعی

در سال ۱۹۵۰ روان‌شناس آمریکایی به نام داوز^۱ اصطلاح دوراهی اجتماعی^۲ را مطرح کرد. بر این اساس، موقعیت‌هایی وجود دارد که در آن رفتار فرد بر دیگران اثر می‌گذارد؛ یعنی نفع فردی کوتاه‌مدت در تعارض با نفع جمعی بلندمدت قرار می‌گیرد. براساس مدل دوراهی اجتماعی داوز، هر فرد با انتخاب گزینه عدم همکاری اجتماعی نفع بیشتری را بدون در نظر گرفتن سایر افراد جامعه جلب می‌کند. اما اگر همه همکاری کنند همه افراد منفعت بیشتری می‌برند.^۳ در فرهنگ روان‌شناسی پنگوئن^۴ دوراهی اجتماعی موقعیتی است که فرد با عدم رعایت هنجارهای اجتماعی بیشترین نفع را می‌برد، اما اگر همه افراد چنین کنند همگی متضرر می‌شوند.

با استفاده از این مدل روان‌شناسی می‌توان مبنایی برای ترجیح نفع جمعی نسبت به نفع شخصی افراد معرفی کرد؛ به این معنا که تأمین نفع جمعی مساوی با تأمین نفع همه افراد است. اگر تلاش کنیم مبنایی حقوقی برای منافع عمومی در مواجهه با انتخاب‌های شخصی افراد بیابیم، می‌توان چنین استنباط کرد که دنبال کردن نفع شخصی کوتاه‌مدت (مثلاً خودآیینی افراد در دریافت مداخلات بهداشتی) به زیان جمعی خواهد انجامید (محور مدل دوراهی اجتماعی). با پذیرش رویکرد انتخاب‌های عقلانی می‌توان نتیجه گرفت افراد به دنبال کسب بیشتر منافع شخصی‌اند و این نفع شخصی در تأمین نفع جمعی بلندمدت بهتر تأمین می‌شود. کنشگر بین انتخاب نفع کوتاه‌مدت شخصی یا بلندمدت جمعی که خود نیز عضوی از آن است قرار دارد و در واقع افراد از تأمین نفع جمعی، خود نیز منتفع می‌شوند. در این مدل بر مضر بودن هر دو گزینه پیش‌رو تأکید شده، به همین دلیل انتخاب برای او دشوار است و مفهوم دوراهی معنا می‌یابد. مانند موقعیتی که فرد بیمار بین استفاده از ماسک (به ضرر خود) یا نزدن ماسک (به ضرر جامعه) قرار می‌گیرد، اما در نهایت با اجبار به انتخاب گزینه‌ای که نفع اجتماع را در پی دارد دست می‌زند.

۴.۲. اراده عام

طرح «اراده عام»^۵ از سوی روسو^۶ که ناظر به حل یکی از معضلات پابرجا فلسفه سیاسی و اجتماعی مدرن است، بر این مبنا استوار است که چگونه می‌توان آزادی فردی را با اطاعت از قانون و نظم اجتماعی با هم جمع کرد. در نظریه روسو، هر فرد با اطاعت از اراده عام در واقع از اراده خود تبعیت می‌کند نه از اراده یک نیروی بیرونی. بنابراین هرکس با اطاعت از قانونی که مبنای اراده عام است، از عقل خود و از اراده حقیقی خود پیروی کرده است و پیروی کردن از عقل و اراده خود یعنی آزاد بودن.^۷

طبق این نظریه، خرد و اراده جمعی اجتماع به‌عنوان قدرتی درونی و نه یک اجبار بیرونی مصلحت و نفع جامعه را تشخیص می‌دهد و به دولت‌ها این اختیار را می‌دهد که نفع شخصی افراد که در این نوشتار حریم خصوصی را شامل می‌شود، مورد خدشه قرار دهد.

^۱. Robyn M Dawes

^۲. Social Dilemma

^۳. جوادی یگانه و هاشمی، پیشین، ص ۱۴۰.

^۴. Reber, A. S. The Penguin Dictionary of Psychology. London: Penguin Books, 1985, p 219.

^۵. General Will (in france: Volonté générale.)

^۶. Jean-Jacques Rousseau

^۷. کاپلستون، فردریک چالز، تاریخ فلسفه: از ولف تا کانت، جلد ۶، ترجمه اسماعیل سعادت و منوچهر بزرگمهر، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی و انتشارات سروش، ۱۳۹۵، ص ۸۶.

به‌طور کلی سلامت عمومی در مقابل لزوم احترام به خودآیینی افراد جامعه شامل تعارضی اساسی است؛ اما نظریه دوراهی اجتماعی و همچنین اراده عام و خودآیینی جمعی می‌تواند در توجیه امکان نقض یا تحدید حریم خصوصی به بهای حفظ سلامت عمومی بسیار راهگشا باشد. این دو نظریه به‌نوعی توجیه‌گر این اصل‌اند که تأمین نفع و دفع ضرر جمعی در حقیقت دربردارنده تأمین نفع و دفع ضرر فردی است و خرد جمعی پذیرای این امر است که در موازنه میان نفع و ضرر نه تنها مصالح جمع را بر فرد ترجیح می‌دهد، بلکه خواست جمع در حقیقت تبلور خواست و اراده تک‌تک افراد جامعه است و این حقیقت خود را در آنجا نشان می‌دهد که همگان از غلبه خرد جمعی منتفع می‌شوند.

نتیجه‌گیری

در زمان شیوع بیماری‌های فراگیر و در حوزه دریافت خدمات درمانی و بهداشتی، اگرچه مختار بودن مثلاً در آزادی درمان یا واکسیناسیون یک اصل است، اما با تدقیق در موضوع و مطالعه نظریه‌های مختلف می‌توان نتیجه گرفت دولت‌ها نه تنها می‌توانند، بلکه مکلف‌اند در زمان بروز تعارض منافع افراد جوامع علی‌الخصوص در موضوعات شکننده‌ای همچون حقوق بنیادین، که ارتباط مستقیم با تمامیت جسمی و شخصیت ایشان دارد، ورود پیدا کنند و به تدوین مقررات محدودکننده از جمله وضع محدودیت تردد یا واکسیناسیون اجباری دست بزنند. گرچه اعمال این محدودیت‌ها نیازمند بازتعریف سازوکارهای اصولی و قانونی است که خارج از موضوع این نوشتار است، در گام نخست پذیرش امکان مداخله دولت‌ها نیازمند بررسی و تبیین مبانی آن است؛ مبانی‌ای که در جهت پذیرش امکان وضع محدودیت بر استقلال فردی در زمان بحران‌های بهداشتی در این پژوهش بررسی شده است؛ شامل نخست، دفع ضرر در قالب سه نظریه اصل ضرر، آزادی منفی و قاعده لاضرر؛ دوم، نظریه پدرسالاری؛ سوم، حق بر سلامت به‌عنوان مفهومی چندلایه و چهارم نظریه منافع عمومی به مدد دو نظریه دوراهی اجتماعی و اراده عام است که در نهایت نگارندگان را به این باور سوق می‌دهد که تنها و تنها عاملی که می‌تواند استقلال و آزادی افراد و نفع ایشان را محدود کند، ممانعت از ورود ضرر به دیگران یا جلب منفعتی عام‌الشمول است. بدین ترتیب نقطه موازنه میان نفع و ضرر همان جایی است که دولت‌ها با این استدلال که توانسته‌اند میان دو حق متعارض تعادل برقرار کنند، مجوز خدشه به استقلال افراد را پیدا می‌کنند؛ بنابراین هر عاملی که مانع برقراری این تعادل و موازنه شود، در حقیقت به این معناست که نقض خودآیینی و استقلال فردی فاقد توجیه حقوقی است.

نظام‌های حقوقی در هر کجا که دفع ضرر یا جلب نفع عمومی منطبق بر منطق حقوقی مطرح می‌شود، انعطاف از خود نشان می‌دهند و استقلال فردی را محدود می‌کنند. می‌توان ادعا کرد در حوزه مورد بحث جلب منفعت و دفع ضرر حوزه نسبتاً یکسانی را دربرمی‌گیرند؛ بدین معنا که به‌طور مثال در مدیریت بحران حادثه شده جلوگیری از انتشار آلودگی به‌مثابه دفع یک ضرر و ایمن‌سازی افراد یا محیط‌ها به‌مثابه جلب یک منفعت هر دو عاملی است که منطق حقوقی ارجحیت آن بر حفظ استقلال فردی را می‌پذیرد. همچنین موازنه میان نفع و ضرر در باب موضوع مورد بحث بدین معناست که جلب منفعت همواره با میزانی از ضرر همراه است، اما دقیقاً نقطه تعادل میان این نفع و ضرر همان جایی است که اندیشمندان بر آن توافق دارند و مبنای پذیرش نقض استقلال فردی را در آنجا ترسیم کرده‌اند. بنابراین آنچه ترسیم‌کننده میزان انعطاف‌پذیری نظام حقوقی و قانونی در مقابل خدشه‌ناپذیری استقلال فردی است، موازنه و نقطه تعادلی است که حاصل توجه به نفع و ضرر عمومی است و این فرضیه حاصل رویکردی است که نظریه‌پردازان مختلف برگرفته از خرد جمعی و منطق متعارف بشری ارائه کرده‌اند.

همه مبانی ذکر شده می‌تواند به نوعی امکان نقض استقلال فردی در زمان بیماری‌های فراگیر و بحران‌های بهداشتی را توجیه کند و در واقع در برخی از زمینه‌ها با یکدیگر هم‌پوشانی نیز دارند و به اشکال مختلف مفهوم «نفع و ضرر» محور همه آنها را تشکیل می‌دهد. باین‌حال تأمین نفع عمومی به‌عنوان یک عامل مترقی می‌تواند به‌مثابه تأمین سلامت و نفع تک‌تک افراد جامعه تلقی شود و عقل سلیم و جمعی بشر می‌تواند پذیرای این نظر باشد که تأمین نفع جمعی در ازای تحدید نفع فردی نه به‌مثابه ایجاد ضرر برای فرد، بلکه به‌معنای جلب نفع همگانی و در نتیجه موجد نظم و رضایت عمومی است. در بحث تعارض منافع بین نقض یک حق، ولو بنیادین و اساسی، و ورود ضرر به دیگری منطبق یک انسان متعارف اولویت نهادن بر دفع ضرر را می‌پذیرد. بنابراین نظریه منافع عمومی موازنه میان دفع و ضرر را به بهترین شکل ممکن بیان می‌کند؛ به این شکل که جلب نفع عمومی لزوماً با ایراد ضرر فردی همراه نیست، بلکه در حقیقت خرد جمعی خود پذیرای جلب نفع عمومی است و جامعه با تحدید استقلال فردی همسو می‌شود و خود را ناگزیر از پذیرش یک ضرر نمی‌بیند.

منابع

فارسی

کتاب

۱. برلین، آیزایا، *چهار مقاله در باب آزادی*، ترجمه محمد علی موحد، تهران: خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۶۸.
۲. کاپلستون، فردریک چالز، *تاریخ فلسفه: از ولف تا کانت*، جلد ۶، ترجمه اسماعیل سعادت و منوچهر بزرگمهر، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی و انتشارات سروش، ۱۳۹۵.
۳. مصطفوی، سید کاظم، *قواعد فقه*، تهران: میزان، ۱۳۹۳.
۴. مورواتر، توماس، *فلسفه حقوق (مبانی و کارکردها)*، ترجمه بهروز جندقی، تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول، ۱۳۸۷.

مقاله

۵. بهرامی احمدی، حمید، «آیا قاعده لاضرر بر احکام عدمی حکومت دارد؟»، *پژوهش‌نامه حقوق اسلامی*، دوره ۱۰، شماره ۱، ۱۳۸۸، صص ۵-۲۹.
۶. جاوید، احسان و صابر نیاورانی، «قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین‌المللی حقوق بشر»، *فصلنامه پژوهش حقوق عمومی*، دوره ۱۵، شماره ۴۱، ۱۳۹۳، صص ۴۷-۷۰.
۷. جعفرزاده، یوسف و نصراله امین کلپیر، «دخالت دولت در حریم خصوصی افراد در حقوق شهروندی»، *نشریه مطالعات حقوق شهروندی*، شماره ۱۷، ۱۳۹۹، صص ۲۱۱-۲۲۴.
۸. جوادی یگانه، محمدرضا و سید ضیا هاشمی، «نگاهی جدید به مناقشه فردگرایی و جمع‌گرایی در جامعه‌شناسی»، *مجله نامه علوم اجتماعی*، دوره ۱۶، شماره ۳۳، ۱۳۸۷، صص ۱۳۱-۱۶۱.
۹. جوادی، محسن و سید محمد حسینی سورکی، «جان استوارت میل و یگانه اصل محدودکننده آزادی»، *نشریه علوم سیاسی*، دوره ۲۰، شماره ۷۸، ۱۳۹۶، صص ۱۰۹-۱۳۰.
۱۰. حدادزاده شکیبا، علی، «ارتقا کیفی رفاه اجتماعی جامعه ایرانی در پرتو مدیریت تعارض منافع با تکیه بر مطالعه فقه امامیه و اصل ضرر در نظام حقوقی غرب»، *پژوهشنامه فقه اجتماعی*، دوره ۹، شماره ۲، ۱۴۰۰، صص ۱-۲۴.
۱۱. حسینی بهشتی، علیرضا و سمیه ملکی، «نسبت بین آزادی فردی و رفاه اجتماعی در اندیشه جان استوارت میل و آمارتیا سن»، *دوفصلنامه پژوهش سیاست نظری*، دوره ۱۶، شماره ۲۹، ۱۴۰۰، صص ۹۵-۱۳۴.

۱۲. سلطانی، اسحاق و رضا خراسانی، «طرح مفهوم آزادی منفی و نقد آن بر اساس مبانی قرآنی علامه طباطبایی»، *فصلنامه جستارهای سیاسی معاصر*، دوره ۱۳، شماره ۱، ۱۴۰۱، صص ۱۱۳-۱۴۰.
۱۳. شریفی، مصطفی، محمدتقی قبولی درافشان و محمدرضا علمی سولا، «امکان سنجی تمسک به قاعده لاضرر به‌عنوان مبنای خیار غبن؛ با تأکید بر شمولیت لاضرر در امور عدمی»، *فصلنامه تحقیقات حقوقی*، دوره ۲۴، شماره ۹۶، ۱۴۰۰، صص ۱۸۷-۲۰۳.
۱۴. عباسی، محمود، راحله رضایی و غزاله دهقانی، «مفهوم و جایگاه حق بر سلامت در نظام حقوقی ایران»، *فصلنامه حقوق پزشکی*، دوره ۸، شماره ۳۰، ۱۳۹۳، صص ۱۸۳-۱۹۹.
۱۵. میرشکاری، عباس و علیرضا فتاحی کتی لته، «امکان‌سنجی شناسایی جامعه به‌عنوان صاحب حق نسبت به حریم خصوصی درگذشتگان با مطالعه تطبیقی»، *پژوهشنامه حقوق تطبیقی*، دوره ۵، شماره ۲، ۱۴۰۰، صص ۲۴۲-۲۶۰.

پایان‌نامه

۱۶. رضایی زادفر، بهناز، «حریم خصوصی و نظریه پدرسالاری حقوقی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گیلان: دانشگاه گیلان، ۱۳۹۲.

عربی

کتاب

۱۷. انصاری، مرتضی ابن محمد امین، *المکاسب*، جلد ۵، قم: دهقانی، ۱۳۷۲.
۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب، *الکافی*، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ه.ق.

References

Books

1. Ansari, Morteza Ibn Mohammad Amin, *Al-Makasib*, Volume 5, Qom: Dehaghani, 1993. (in Arabic)
2. Berlin, Isaiah, *Four Articles on Freedom*, Translated by: Mohammad Ali Movahed, Tehran, Kharazmi, First Edition, 1989. (in Persian)
3. Copleston, Frederick Charles, *History of Philosophy: From Wolf to Kant*, Volume 6, Translated by: Esmaeil Sa'adat and Manouchehr Bozorgmehr, Tehran: Scientific & Cultural Publishing Company and Soroush Publications, 2016. (in Persian)
4. Kolayni, Mohammad bin Yaghoub, *Al-Kafi*, Tehran: Islamic Bookstore, 1986. (in Arabic)
5. Mackenzie .C. *On Bodily Autonomy, Handbook of Phenomenology and Medicine*, Edited by: S. Kay Toombs, Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 2001.
6. Mill .John O. *On Liberty and Other Essays* .London :Oxford University Press, 1998.
7. Morawitz, Thomas, *Philosophy of Law (Fundamentals and Functions)*, Translated by: Behrouz Jandaghi, Seminary and University Research Institute, First Edition, 2008. (in Persian)
8. Mostafavi, Sayyed Kazem, *Rules of Jurisprudence*, Tehran; Mizan, 2014. (in Persian)
9. Reber, A .S. *The Penguin Dictionary of Psychology* .London :Penguin Books, 1985.
10. Zalta, Edward .N. (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2016 .Available at: <http://plato.stanford.edu/archives/sum2016/entries/paternalism/>.

Articles

11. Abbasi, Mahmoud, , Rahleh Rezaei and Ghazaleh Dehghani, "Concept and Situation of the Right to Health in Iran Legal System", *Medical Law Quarterly*, Volume 8, Issue 30, 2014, PP 183-199. (in Persian)

12. Bahrami Ahmadi, Hamid, "Does the Rule of Do No Harm to the Rulings of the Government Exist?", *Research Letter of Islamic Law Research*, Volume 10, Issue 1, 2009, PP 5-29. (in Persian)
13. Haddad-Zadeh Shakiba, Ali, "Qualitative Improvement of Social Welfare of Iranian Society in the Light of Conflict of Interests Management, Relying on a Comparative Study of the No-Harm Principle in Imami Jurisprudence and the Harm Principle in the Western Legal System", *Research Letter of Social Jurisprudence*, Volume 9, Issue 2, 2021, PP 1-24. (in Persian)
14. Hosseini Beheshti, Alireza and Somayeh Maleki, "The Relationship Between Individual Freedom and Social Welfare in the Thought of John Stuart Mill and Amartya Sen", *Bi-Quarterly Journal of Theoretical Politic Research*, Volum 16, Isse 29, 2021, PP 95-134. (in Persian)
15. Ja'farzadeh, Yousef and Nasrollah Amin Kaleebar, "State Interference in Individuals' Privacy in Civil Rights", *Journal of Civil Rights Studies*, Winter 2019, Issue 17, pp. 211-224. (in Persian)
16. Javadi Yeganeh, Mohammad Reza and Sayyed Zia Hashemi, "A New Look at the Conflict Between Individualism and Collectivism In Sociology", *Journal of Social Science Letter*, Volume 16, Issue 33, 2008, PP 131-161. (in Persian)
17. Javadi, Mohsen and Seyyed Mohammad Hosseini Soraki, "John Stuart Mill and the Only Principle Limiting Freedom", *Journal of Political Science*, Volume 20, Issue 78, 2017, PP 109-130. (in Persian)
18. Javid, Ehsan and Saber Niavarani, "The Domain of the Right to Health in the International Human Rights System", *Public Law Research Quarterly*, Volume 15, Issue 41, 2014, PP 47-70. (in Persian)
19. Kant, Immanuel, "Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Purpose", in R. Geuss and Q. Skinner (eds.). *Kant: Political Writings*, Cambridge University Press, 1989.
20. Mirshekari, Abbas and Alireza Fattahi Kati Lete, "Feasibility Study of Identifying Society as the Owner of the Right to the Privacy of the Deceased with a Comparative Study", *Comparative Law Research Letter*, Volume 5, Issue 2, 2021, PP 242-260. (in Persian)
21. Pia, Jeanne and Mifsude Bonnici. "Reflections on the Use of Data and Bodily Material of Deceased Person for Medical Research Under Belgain, Dutch and English Law", *European Journal of Comparative Law and Governance*, Volume 1, Issue 2, 2014, PP 120-129.
22. Saad, Toni C. "The History of Autonomy In Medicine From Antiquity To Principlism", *Medicine Health Care and Philosophy*, Volume 10, Issue 3, 2017, PP 1-14.
23. Sharifi, Mostafa, Mohammad Taghi Ghabouli Dorafshan, Mohammad Reza Elmi Sola, "The Feasibility of Relying on No- Harm (La Zarar) Rule as a Basis for the Option of Deception (Emphasizing the No-Harm (La Zarar) Involvement in the Absent Affairs)", *Legal Research Quarterly*, Volume 96, Issue 24, 2009, PP 187-203. (in Persian)
24. Soltani, Eshagh and Reza Khorasani, "The Concept of Negative Freedom and Its Criticism Based on the Quranic Foundations of Allameh Tabatabaei", *Quarterly Journal of Contemporary Political Essays*, Volume 13, Issue 1, 2002, PP 113-140. (in Persian)

Thesis

25. Rezaei Zadfar, Behnaz, "Privacy and the Theory of Legal Patriarchy", Master's Thesis, *Gilan: University of Gilan*, 2013. (in Persian)

Documents

26. General Comment No. 14 on the highest attainable standard of health , The Committee on Economic, Social and Cultural Rights, 2000.
27. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR), 1966.

*This page is intentionally
left blank.*